

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА**

***Правове регулювання
функціонування мов в Україні***

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

- Конституція України [Ел. ресурс]. – режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
- Про засади державної мовної політики : Закон України [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
- Про затвердження Інструкції з оформлення документів у системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 27.07.2012 № 650.

СОЦІОЛІНГВІСТИКА

– наука, поняттєвий апарат якої включає, з одного боку, лінгвістичні поняття, з іншого – соціологічні, між якими встановлюються певні кореляції. Вони стосуються і суспільства (*соціум, мовна спільнота, сфера спілкування, середовище спілкування*) і мови (*мова, діалект, усно-розмовна і писемно-книжна форми мови, мова народу, мова нації, літературна мова, функціональні стилі, соціально-комунікативна система і її компоненти, мовна ситуація, види мовних ситуацій* тощо).

Найголовнішими проблемами соціолінгвістичного опису є соціальна диференціація мови, мова і суспільство, мова і нація, мовна політика та мовна ситуація, мовне законодавство, мова і культура.

ОСНОВНІ ФОРМИ ПОБУТУВАННЯ МОВИ:

- 1) *літературна мова*;
- 2) *просторіччя*;
- 5) *піджини* (змішані мови зі спрощеною структурою, які використовуються як засіб міжетнічного спілкування);
- 6) *креольські мови* (від ісп. *criollo* – людина мішаного походження, від батьків двох рас) – мови, сформовані на основі піджинів, які стали рідними для певного колективу їх носіїв;
- 7) *територіальні діалекти*;
- 8) деякі типи *соціальних діалектів* (варіанти національної мови, пов'язані з існуванням соціальних груп, об'єднаних певним типом зв'язку: *жаргон, арго, сленг*. *Жаргон* – умовна штучна мова людей якогось фаху, наприклад злочинський жаргон. *Арго* – специфічна, не зрозуміла іншим групова мова, спеціально створена з метою її втаємничення від сторонніх. *Сленг* – жаргонізоване розмовне мовлення з широкою соціальною базою, наприклад молодіжний сленг);
- 9) *суржик* (специфічна форма побутування мови, характерна для України

МОВНА СИТУАЦІЯ

- сукупність форм існування однієї мови або сукупність мов у їх територіально-соціальному взаємовідношенні і функціональній взаємодії в межах певних географічних регіонів або адміністративно-політичних утворень.

МОВНІ СИТУАЦІЇ ПОДІЛЯЮТЬ НА **ПРОСТІ** (ОДНОМОВНІ) І **СКЛАДНІ** (БАГАТОМОВНІ)

- Одномовні ситуації ще називають **ендоглосними**, а багатомовні — **екзоглосними**. У випадку ендоглосної ситуації мовець залежно від середовища користується то літературною мовою, то говіркою, а в разі екзоглосної — різними мовами.
- Із екзоглосних ситуацій найпоширенішою є **двомовність**, або **білінгвізм**. При білінгвізмі дві мови співіснують у межах одного колективу, який користується двома мовами в різних комунікативних сферах залежно від соціальної ситуації та інших параметрів комунікативного акту. Крім двомовності, в сучасному світі непоодинокі випадки тримовності, рідше трапляється чотиримовність і навіть п'ятимовність. Різноманітність мовних ситуацій у світі нескінченна.

Дві мови не можуть бути функціонально тотожними. Це суперечило б чинному в мові закону економії мовних засобів. Через те двомовність, як правило, не є тривалою, а лише перехідним етапом на одномовність, де одна з мов усувається.

З 88 мов, зафіксованих переписом 2001 р. в Україні, за числом носіїв абсолютно переважає **українська**, яку визнали **рідною 67,5%** населення України. **Російську** мову визначили **як рідну 29,6%** населення. Зокрема для 15 % українців, 96% росіян і 31% представників інших спільнот рідною є російська мова. Частка інших мов, які були вказані як рідна становила 2,9 %.

МОВНА ПОЛІТИКА

Мовна політика — свідомий і цілеспрямований вплив, який має на меті сприяти ефективному функціонуванню мови в різних сферах її застосування; сукупність ідеологічних принципів і практичних заходів щодо розв'язання мовних проблем у соціумі, державі; сукупність політичних і адміністративних заходів, спрямованих на надання мовному розвитку бажаного спрямування.

Держава впливає на мовну ситуацію через ідеологічні, законодавчі, адміністративні, фінансово-економічні важелі. Вона визначає соціальний статус і соціальні функції мов.

КОМУНІКАТИВНИЙ РАНГ МОВИ

Комунікативний ранг мови визначається:

- 1) кількість тих, хто говорить цією мовою,
- 2) кількістю етносів, що говорять цією мовою, 3) кількістю країн, в яких вживається мова, 4) складом суспільних функцій і соціальних сфер, в яких використовується мова.

- ▣ **Світові мови:** англійська, арабська, іспанська, китайська, російська, французька.
- ▣ **Міжнародні мови**
- ▣ **Державні** (національні) мови
- ▣ **Регіональні** мови
- ▣ **Місцеві** мови

МОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Конституцією України, прийнятою 28 червня 1996 року (ст. 10, 11, 12, 24, 53, 92, 103, 127, 138, 148) встановлено:

- **державною мовою в Україні є українська мова (ч.1 ст. 10) [тут і далі виділення авторів];**
- **держава забезпечує — функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України (ст. 10);**
- **в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України (ч.3 ст. 10);**
- **застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом (ч.5 ст.10);**
- **виключно законом визначається порядок застосування мов (п. 4 ч.1 ст. 92).**

МОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

- **Закон України «Про засади державної мовної політики»** від
- **03 липня 2012 року** визначає, зокрема, що:
- державною мовою України є українська мова (ч.1 ст.6);
- українська мова як державна мова обов'язково застосовується на всій території України при здійсненні повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, у міжнародних договорах, у навчальному процесі в навчальних закладах в межах і порядку, що визначаються цим Законом. Держава сприяє використанню державної мови в засобах масової інформації, науці, культурі, інших сферах суспільного життя (ч.2 ст. 6);
- державна мова – закріплена законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства, установах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики тощо (ст. 1).

МОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

- З січня 2005 року наша держава є учасником важливого документа Ради Європи, відомого в Україні під назвою **Європейська хартія регіональних мов або мов меншин**.
- Хартія вимагає від держав, які її підписали, рішучих дій на підтримку регіональних мов або мов меншин з метою їх збереження. “Метою Хартії є, наскільки це дозволяють умови, забезпечити вживання регіональних мов або мов меншин в освіті та засобах масової інформації, у судах та адміністративних установах, економічному та соціальному житті, у культурній діяльності.

